

Aktivizm ve Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) bu alanda oynadığı rol

“[Bunun] gerçekleşmesi için çok uğraşmamız gerekti. Konuşma daveti alabilmek için örgüt olarak birçok gösteri yaptık, hapse girmek zorunda kaldık, hatta [Amerikan] Kongresi’nde kendimi masanın üzerine attım... beş dakika konuşabilmek için.”

Cheri Honkala. A.B.D’de ilk sosyal yardım alan kişi;
Kensington Welfare Rights Union (Kensington Sosyal Yardım Birliği)

STK’lar nedir?

Hükümet dışı terimi, ya da –daha doğru bir şekilde– *kâr amacı gütmeyen* terimi genelde sivil toplumu oluşturan örgütlerin hepsini kapsayacak şekilde kullanılır. Bu tür örgütler genelde maddi çıkar dışında bir varoluş amacına sahip olma özelliğiyle anılır. STK’lar çok farklı kurumsal yapı ve etkinlikler yelpazesine sahiptir. STK’lar küçük baskı gruplarından –örneğin çevresel kaygılar ya da insan hakları ihlallerinden yola çıkan gruplar– eğitim yardım gruplarına, kadın sığınakları, kültür dernekleri, dini örgütler ve vakıflardan insani yardım kuruluşlarına kadar çeşitli dernek ve kuruluşlardan oluşabilir. STK’lar arasında, dünyanın dört bir yanında yüzlerce hatta binlerce bürosu ya da üyesi olan büyük ölçekli uluslararası örgütler de yer alır.

Kılavuzun bu kısmında bu tür örgütlerin dünya üzerinde insan haklarının korunmasında hangi rolü üstlenmiş olduğuna ve bu sürecin nasıl devam ettiğine bakacağız. Yurttaşların onuru devlet iradesi tarafından tehdit ediliyorsa, STK’lar ilgili bireylerin onurlarının korunması için aşağıdaki rolleri üstlenir:

- insan haklarının bireysel ihlaliyle mücadele etmek
- hakkı çiğnenen bireylere doğrudan yardım sunmak
- ulusal ve uluslararası hukukta değişikliğe gidilmesi için lobi yapmak
- ilgili kanunların içeriklerinin geliştirilmesinde yardımcı olmak
- halk arasında insan haklarına saygı duyulmasını ve bu alanda bilgi birikiminin gelişmesini sağlamak

STK’ların bu alana yaptığı katkı sadece ulaşılan sonuçlar ve bu sayede dünyada insan hakları savunusunda insanların hissettiği iyimserlik değil, aynı zamanda STK’ların dünya üzerindeki herhangi bir noktada yaşayan bir bireyin doğrudan kullanabileceği araçlar olmasıdır. STK’lar –birçok örgütte olduğu gibi– özel şahıslar tarafından yönetilir ve koordine edilir, fakat enerjilerinin büyük bölümünü davalarında gönüllü destek sunan topluluk üyelerinden alırlar. Bu durum dünyada insan haklarının iyileştirilmesine katkı vermek isteyen insanlar için itici bir güçtür.

İnsan hakları konusunda çalışan STK türleri

Viyana Konferansı olarak bilinen 1993 BM İnsan Hakları Konferansı’na, insan hakları misyonuyla çalışmalar yürüttüğünü ifade eden 841 STK katıldı. Kendi başına muazzam bir rakam olsa da, bu rakam dünya üzerinde aktif çalışan insan hakları STK’larının sadece ufak bir bölümünü yansıtır.

“Uyan, ayağa kalk, hakların için ayağa kalk.”

Bob Marley

“Dünya yaşamak için tehlikeli bir yer! Kötülük yapan insanlar yüzünden değil, kötülük yapılmasını öylece izleyip bunun yapılmasına izin veren insanlar yüzünden.”

Albert Einstein

“Tanrı bize ellerimizi bahşeder,
ama O köprüler kurmaz.”

Arap atasözü

Bu alanda uzmanlaşan sivil toplum örgütlerinin çoğu daha çok kişisel ve siyasal hakların korunmasıyla ilgilendir. Bu örgütler arasında en azından uluslararası arenada en çok tanınanı Uluslararası Af Örgütü (*Amnesty International*) ve İnsan Hakları İzleme Örgütü (*Human Rights Watch*)’dür. Her iki örgüt de küresel çapta çalışır. Fakat önceki bölümlerde gördüğümüz gibi kişisel ve siyasal haklar, uluslararası toplum tarafından kabul görmüş birçok insan hakları kategorisinden sadece birini temsil eder. Hatta bugün bile yeni tür haklar ortaya çıkmaya devam etmektedir. Bu durumu dikkate aldığımızda ve STK’ların yoksulluk, şiddet, ırkçılık, sağlık sorunları, evsizlik ve çevresel sorunlara karşı durmak için etkin çalışmalar yürüttüğünü düşündüğümüzde, insan haklarının korunması alanında çalışan gerçek STK sayısının dünya üzerinde yüzbinlere ulaştığını görebiliriz.

Uluslararası Af Örgütü 2001 yılında düzenlediği Genel Kurul’da amaçları ve eyleme geçme alanlarına ekonomik ve sosyal hakları ve gelişim hakkını ekleyerek reform yaptı.

Ülkenizde insan hakları için mücadele veren bildiğiniz bir STK var mı?

Süreci nasıl etkilerler?

STK’lar, insan haklarının korunmasında farklı aşamalar ya da farklı düzeylerde aktif olabilir. Amaçlarına göre –amacın özel ya da genel olması, uzun vadeli ya da kısa vadeli olması ve yerel, ulusal ya da uluslararası kapsam, vs.– farklı stratejiler kullanabilirler.

a. Doğrudan yardım

Hakları ihlal edilen mağdurlara doğrudan hizmet sunmak, sosyal ve ekonomik haklar için çalışan STK’ların sıklıkla başvurduğu bir yöntemdir. Bu tür hizmetler arasında insani yardım, koruma, yeni beceriler kazandırma odaklı eğitim bulunur. Bunun dışında, eğer bir hak yasalarla koruma altına alındıysa, STK’lar yasal savunuculuk yapabilir ya da hakların savunulması için danışmanlık verebilir.

Ancak birçok durumda, insan hakları ihlali mağduruna doğrudan yardım etmek ya mümkün olmaz ya da bu yöntem örgüt kaynaklarının doğru şekilde kullanılmaması anlamına gelebilir. Sıkça rastlanan bu tür durumlar yüzünden STK’ların daha uzun vadeli bir görüşe sahip olması ve ihlalleri gidermek ya da benzeri olayların gelecekte gerçekleşmesini önlemek için farklı yollar düşünmeleri gerekir.

b. Güvenilir bilgiye erişim ve derleme

STK aktivizminin farklı şekillerinin merkezinde eğer temel bir strateji bulunuyorsa bu belki de adaleti çiğneyenleri ‘afişe etmek’dir. Hükümetler çoğunlukla imza atmış oldukları uluslararası antlaşmalarla belirlenmiş yükümlülüklerinden kaçmaya meyillidir; bunun nedeni bu sözleşmelerde tanımlanmış politikaların kamuoyu tarafından bilinmemesidir. Güvenilir ve doğru bilgiye erişip bu bilgileri derlemek ve bunları hükümetleri ‘afişe etmek’ için kullanmak, hükümetleri hesap vermeye yönlendiren ve STK’lar tarafından sıkça kullanılan bir yöntemdir. Gerçekleşen hak ihlalleri üzerine, STK’lar kişiler ya da hükümetler üzerinde baskı kurar ve bilgiyi kamuoyuyla paylaşırlar.

Bu tarzda çalışan, başarılı ve yanlışsız izleme ve raporlama çalışmalarıyla tanınmış iki STK örneği, Uluslararası Af Örgütü (daha fazla bilgi için sayfa 226’ya bakın) ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi (*International Committee of the Red Cross*)’dir. Her iki örgüt de sadece kamuoyu değil aynı zamanda BM tarafından kabul edilmiş bir otoriteye sahiptir. Uluslararası antlaşma hükümlerini kabul eden hükümetlerin izlendiği resmi süreçlerde bu örgütlerin raporları önemli bir girdi olarak kabul edilir.

c. Kampanyalar ve lobi

Lobi yapmak, politikaların değiştirilmesi için ulusal ve uluslararası aktörler üzerinde baskı kurmada kullanılan çeşitli yöntemlere verilen genel bir terimdir. Burada da STK'ların kullandığı çeşitli yöntemler bulunmaktadır. STK'lar amaçlarını, ne tür 'hedefleri' olduğunu ve tabii ki mevcut kaynakları gözden geçirdiklerinde ortaya çıkan en uygun yöntemi uyguladılar. Sıkça başvurulan yöntemlerden bazıları şunlardır:

- Mektup yazma kampanyaları Uluslararası Af Örgütü ve diğer STK'lar tarafından kullanılan bir yöntemdir. Kişiler ve kurumlar hükümet yetkililerini, dünyanın dört bir yanındaki binlerce üye tarafından gönderilen mektuplarla 'topa tutar'.
- Örgütler eğer halkın desteğine ihtiyaç duyuyor ya da bir hükümeti 'utandırmak' için bir konuya halkın dikkatini çekmek istiyorsa, sokak eylemleri ve gösteriler –medyanın da çağrılmasıyla– hayli ilgi çekici olabilir.
- Medya lobi eylemlerinde daha sık yer almakta, İnternet ise gün geçtikçe daha belirgin bir rol oynamaktadır.
- Destek gösterileri ya da halk eylemleri yanında, STK'lar resmi görevlilerle özel toplantı ya da brifing düzenleyebilir. Yalnız başına bir konuyu kamuoyunun dikkatine sunma tehditi bile bir politika ya da uygulamayı değiştirmek için yeterli olabilir, aşağıdaki örnekte göreceğimiz gibi.

Genellikle, halkın ya da nüfuz sahibi aktörlerin desteği ne kadar büyük olursa (örneğin, diğer hükümetler) kampanyanın başarıya ulaşma olasılığı artacaktır. Verilen desteği doğrudan kullanamasa bile, STK'lar geniş kitle hareketlerinin hükümetleri harekete geçmeye zorladığı sinyali vererek, mesajlarının duyulmasını sağlayabilirler.

? Ülkenizde çok ses getirmiş/yüksek katılımlı kampanyalar düzenlendi mi? Sonuç ne oldu?

d. Uzun süreli eğitim

Birçok insan hakları STK'sı etkinliklerine halkı bilinçlendirme ya da eğitim çalışmalarını dahil eder. Sundukları desteğin merkezinde kamuoyu yer aldığı için STK'lar insan hakları meseleleri üzerinde halkın daha çok bilgi sahibi olmasını sağlamaya çalışır. Bu konular üzerine yeterli bilgi birikimine ulaşılması ve hakların savunulmasında kullanılacak yöntemlerin herkesçe bilinmesi, insan hakları ihlalleri gerçekleştiğinde halk desteğinin harekete geçirilmesini kolaylaştıracaktır. İşte insan haklarının geliştirilmesinde STK'ların gösterdiği başarının temelinde yatan destek budur.

Başarılı aktivizm örnekleri

Rusya'da aile içi şiddet

Rusya'da yaşanan aile içi şiddet vakaları hakkında farklı tahminler vardır. Bazı verilere göre ailelerin yüzde 30-40'ında şiddet yaşanmaktadır. 1995 yılında, Pekin Kadın Konferansı'nın ardından bu konuyla ilgili ilk güvenilir istatistik veriler yayınlandı. Bu verilere göre bir yılda 14.500 kadın kocaları tarafından öldürülmüş, 50.000 kadın ise hastaneye kaldırılmıştı. Rusya'da bu sorunun tanınması ve dikkate alınması için bile büyük çabalar gösterildi. Bu konuda başarının büyük bir bölümü ANNA adında bir STK'ya aitti. Bu kuruluş Rusya Kadınlar için Kriz Merkezi Derneği'nin kurucu üyelerindendi.

Örgüt, önde gelen bir kadın hakları aktivisti olan Marina Pisklakova tarafından kuruldu. Pisklakova Temmuz 1993'te zor durumdaki kadınlar için açılan telefon yardım hattında yalnız başı-

"Otoriter ya da baskıcı rejimleri yöneten insanlara yazmak, bir diktatörle mektup arkadaşı olmak, yazdığınız mektuplarla, adamın başına tam anlamıyla dert olmak çok eğlenceli olabilir."

Sting

"İnsan Hakları Eğitimi bir yaşam tarzıdır. Yürüttüğümüz etkinliklerin tamamının İnsan Hakları Eğitimiyle ilgili olduğunun farkında olmadan biz bunu son birkaç yıldır zaten uyguluyorduk."

Alexandra Vidanovic, Open Club Nis, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, İnsan Hakları Eğitimi Forumu katılımcısı

“Hayır diyemedim; o kadar çok kadın vardı ki.”

Marina Pisklakova

“Ben sıradışı bir insan değilim. Benim durumumdaki herhangi bir kadın aynısını yapardı. Yeni bir şeyin başında olduğumu, Rusya’da büyük bir değişimin, yeni bir tutumun geliştiğini ... hissediyordum. Şimdi herkes aile içi şiddetten bahsediyor. Ve birçok insan bununla ilgili bir şeyler yapıyor.”

Marina Pisklakova

“Kimya endüstrisinin bıraktığı toksik miras gelecek nesillerin sırtında taşımak zorunda olduğu bir yük olmamalıdır.”

Stefan Weber, Greenpeace kampanya sorumlusu

na çalıştı, ardından ülkedeki ilk kadın kriz merkezini kurarak çalışmasını genişletti. Tacizi yasaklayan yasalar için lobi yaptı, şiddet kurbanlarına yardım sunmak ve suçluları dava etmek için çalıştı. Kadına yönelik şiddeti gözler önüne sermek ve kadınları hakları konusunda eğitmek için bir medya kampanyası başlattı. Kendisine, kadın haklarına saygının geliştirilmesi için mesajlar verirken radyo ve televizyonlarda sıkça rastlanıyor.

Kuruluş, aile içi şiddet tanımını genişletmeyi –evlilik içi tecavüz, evlilik ve ilişkide cinsel şiddet, psikolojik şiddet, tecrit ve ekonomik denetimi de içine alacak şekilde– başardı. 1994 yazına kadar bir grup kadın telefon danışmanı olarak yetiştirildi. 1995 yılında ise diğer Rus şehirlerinde oluşmakta olan kadın yardım hattı ya da kriz merkezi kurmak isteyen yerel kadın örgütleri için çalışmaya başlandı. ANNA, aile içi şiddet kurbanlarına psikolojik ve hukuki danışmanlık sunmak üzere programlar geliştirdi. 1997 Nisan’ında örgüt için çalışan avukatlar ilk aile içi şiddet davasını açtı ve kazandılar. Bu vaka Rusya için hukuki bir emsal niteliği taşıdı. 2000 yılına girerken Rusya genelinde kırktan fazla kadın kriz merkezi çalışır hale getirildi. Bu kuruluşun web sitesi adresi: www.owl.ru/anna.

İsviçre’de çevresel sorunlar

1961-1976 yılları arasında büyük kimyasal şirketlerin bazıları 114.000 tondan fazla zehirli endüstriyel kimyasal atığı İsviçre Bonfol’daki eski bir kil ocağına yığdılar. Günümüzde atıkları bu alana dökmek kanuna aykırı olsa da 1961 yılında toprak ilk doldurulmaya başlandığında kanunlar bu tarz bir doldurma eylemini yasaklamıyordu. Zehirli atıklar bu alanda kaldı. Yayıdığı organik ve inorganik zehirle civarda yaşayan insanları ve çevreyi zehirlenmeye devam etti.

14 Mayıs 2000 tarihinde yüz Greenpeace aktivisti İsviçre, Basel yakınlarındaki Bonfol kimyasal atık arazisini işgal ederek alanı zehirli atıkla dolduran kimya devlerinin araziyi temizlemek için sorumluluk almasını talep etti. Aktivistler, kimya şirketleri araziye insan sağlığı ve çevre için tehdit oluşturmayacak şekilde temizleyene kadar burayı işgale devam edeceklerini bildirdiler.

Zehirli atıkla doldurulmuş alanın işgali kimya şirketleri, topluluk temsilcileri ve Greenpeace ile bir toplantı yapmaya zorladı. Sonuç olarak kimya şirketleri Şubat 2001’e kadar araziye temizlemek üzere araştırma çalışmasını tamamlayacağına ve 2001 yılında temizlik işlemine başlayacağına dair bir sözleşme imzaladı. Şirketler temizlik çalışmasında yöre toplulukları ve çevre örgütlerinin aktif olmasını kabul etti, yöre topluluklarını atıklardan kaynaklanan yeraltı suları ve içme suyu kirliliği hakkında bilgilendirme sözü verdi. 7 Temmuz 2001’de Greenpeace kimyasal atık arazisindeki işgali sona erdirdi. Greenpeace web sitesi adresi: www.greenpeace.org.

Toplama işlemi yapmak

Toplumsal ve İnsani Eylem için Kalkınma Girişimi (Development Initiatives for Social and Human Action– DISHA)

DISHA 1990’lı yılların başlarında Hindistan’ın Gujarat eyaletinde, 80.000 kadar üyesi olan köylü grupları ve orman işçilerini temsilen kuruldu. Bu kuruluş devlet bütçesini analiz etmek üzere bilgi edinme hakkını kullanarak, yoksullukla mücadeleyle ilgili yapılan kamuoyu duyuruları ve bildirilerinin bütçe dağılımıyla paralel olup olmadığını inceliyor.

Örgüt ormanlık alanlarda çalışan insanlara asgari ücret uygulanmasının başlatılması için girişimlerde bulunarak çalışmalarına başladı. DISHA’nın başkanı kuruluşun yaklaşımını şu şekilde dile getirdi: “Bu çalışma kapsamında bu alanda neden hâlâ gelişme kaydedilemediğine ve istihdam

fırsatlarının neden yaratılmadığına bakmaya başladık. Devlet tarafından yapılan harcamaları inceledik, devlet bütçesini incelemeye işte böyle başladık.”

1994 yılında DISHA üyeleri yaptıkları analizi tüm parlamento üyelerine, basına ve önde gelen yurttaşlara göndermeye karar verdiler. Bu da bilginin geniş çapta kullanılması ve tartışılmasını sağladı.

Örgüt çalışmaya başladığından beri, köylülerin yaşadığı bölgelere devletin ayırdığı bütçe payı büyük oranda artış gösterdi: Başta bütçe payı % 12 iken bugün % 18'e ulaştı. Yapılan araştırma o kadar sağlam temeller üzerinde oturdu ki DISHA çok kısa bir sürede saygınlık kazandı: “Sadece slogan atarak, yürüyüş yaparak gerçekleşmedi bütün bunlar. Gerçek bilgi ve verilere dayanan anlamlı argümanlar sunarak oldu. Artık insanlar bütçe hakkında bilgi almak üzere bize geliyorlar –ülkede bütçeyi sınıflandırıp analizini yapan tek kuruluş biziz.”

Elmas savaşları

Global Witness (Küresel Tanık), Britanya'da kurulmuş, çevresel sömürü ve insan hakları ihlalleri arasındaki bağlantıyı ifşa eden bir örgüttür. Londra merkezli bir çevre grubu olarak kuruluş çalışmalarına 1993 yılında, içinde sadece bir bilgisayarın bulunduğu kiralık bir ofiste başladı.

Örgüt bugün hâlâ çok küçük, sadece 9 kişilik bir kadroya sahip. Örgütün kurucuları, Charmain Gooch, Simon Taylor ve Patrick Alley dört yıldır elmas endüstrisine karşı mücadele veriyor.

Global Witness bu süre zarfında kaçak elmas ticaretiyle kanlı Afrika savaşları arasında bağlantılar kurdu. Grup, Afrika'nın savaş alanlarında kaçak olarak çıkarılan elmasın –çocukların uzuvlarını kaybettiği, onbinlerce insanın öldüğü– çatışmaları finanse etmekte kullanıldığına dair deliller topladı. Bu gerçekler konusunda hükümetleri, Birleşmiş Milletler'i ve kamuoyunu ikna etmek için uğraştı. Örgüt “karar vericilerin hassasiyet göstermesi” için çok sert bir şekilde lobi çalışmaları yaptı, bunun için Angola'da çalışan diğer Sivil Toplum Kuruluşlarıyla işbirliğine girdi, BM Angola Yaptırımlar Komitesi Başkanı Kanadalı Büyükelçi Robert Fowler gibi nüfuz sahibi kişilerin dostluğunu kazandı. Çok kısa bir süre içinde küresel bir endüstriyle mücadele etme kapasitesine ulaşan küresel bir kampanya başlamış oldu.

Kanada'nın Birleşmiş Milletler Büyükelçisi Robert Fowler, Antwerp'te düzenlenen Dünya Elmas Kongresi'nde çok ciddi bir boykot yapılacağına dair uyarıda bulundu. Bunun üzerine elmas endüstrisi korku içine girdi. Temmuz 2000'de, yıllık 7 milyar Amerikan doları ciroya sahip küresel elmas endüstrisi cehennemnin kıyısında olduğuna ikna olarak, kampanya sorumlularının elmas ticaretinde değişiklik yapılmasıyla ilgili taleplerini kabul etti.

Grubun web sitesi adresi: <http://www.globalwitness.org>.

Tuzla'da tekerlekli sandalye rampaları

1996 yılında, Bosna Hersek Tuzla'da bir STK trafik bilinci üzerine bir kampanya başlatmaya karar verdi. Lotos adındaki bu kuruluş engelli insanlar ve trafik hakkında bilinç geliştirmek üzere bir dizi hedef tanımladı. Bu hedefler arasında engelliler için özel parkyeri alanlarının açılması, kamu ulaşım araçlarının daha rahat kullanılması, engelliler için uygun kaldırım ve yollar düzenlenmesi bulunuyordu. Grup, seçim kampanyası başlamadan hemen önce bir hafta süresince çeşitli etkinlikler düzenledi. Bu süre sonunda kamuoyu bilinci arttı ve Tuzla'daki tüm kaldırım rampaları yeniden inşa edildi!

References

Risse T., Ropp S., Sikkink K., *The Power of human rights*, Cambridge University Press, 1999.

Forsythe, D., *Human rights in International Relations*, Cambridge University Press, 2000. www.speaktruth.org.

Hijab, Nadia, *Human Rights and Human Development: Learning from Those Who Act*, HDRO Background paper, 2000.

“Kölelik koşulları mevcuttu. İnsan onuruna saygı ve yasalara uyum neredeyse yok gibiydi.”

M. D. Mistry, DISHA Başkanı

“Kampanya sorumlularının bu kadar dar zamanda bu kadar çok şey elde etmesi çok nadir rastlanan bir şeydir.”

The Independent

“Bosna Hersek'in tamamında, tekerlekli sandalye kullanımı açısından en elverişli şehir Tuzla olduğundan adım gibi eminim.”

Kampanya sorumlusu, Tuzla